

מאי 2024

ארי אברהם – זיכרונות מתקופת השואה

נולדתי בבייליסטוק במרץ פולין ב- 29.1.1928.

בבייליסטוק מאז שהוקמה היו יותר יהודים מגויים. היו בתים ספר דתיים, ביידיש, עברית ואוניברסיטט תרבות, היו גם בתים חולים יהודים. רוב יהודי בייליסטוק התפרנסו מעבודה במפעלי בדים גסים שאף הם היו שייכים ליהודים. היו מפלגות ציוניות מכל הסוגים וגם בונד (חץ שמאלית לא ציונית). השפה יידיש שלטה בעיר וגם הגויים ידעו לדבר יידיש. האנטישמיות הרגישה אבל מוחץ לעיר. בדרך כלל.

הילחות שלי הייתה רגילה והמשפחה לא הייתה עשירה אבל גם לא ענייה.

לאבא הייתה סוכנות הובלות ומما הייתה עקרת בית ו מבחינה כלכלית לא היה חסר דבר. היו לי שני אחים ואחות ואני הייתה המבוגר. בבית דבבו יידיש וההורים דבבו גם פולנית ורוסית. בגיל 6 שלו אונטו לבית ספר "תרבות" שבו כל הלומדים היו בעברית. הייתה בין התלמידים המצטיינים. היו לנו מורים ומורות ברמה מאד גבוהה והעסיקו אותנו לאחר הלימודים בהרצאות ולימוד שפות. אני מצין במיוחד את המורה זבלודובסקי ומורה בליננדס שבמשך יש ספר על שניהם.

בשנים 1937/1938 גברה האנטישמיות בפולין וגם בעיר שלנו. נאבקתי עם שני בחורים שרצו להוריד מהכובע שלי את הסמל של בית הספר, קיבלתי מכות אבל לא יתרת. ב-1938 זרקו אבן על ראשא של אהוטי והוא נפטרה בגיל 8. אבל גдол נפל על משפחתי אבל לא הספקנו להATABל והגעה מלחתת העולם השנייה. בוקר בספטמבר בשנת 1939 שבתי במשיטה וพาחים שמעתי רעש של מטוסים והתפוצצות של פצצות.

ולאחר כמה ימים הגרמנים הגיעו לעיר. היה פחד גדול למחרות שלא ידעו מה הגרמנים מסוגלים לעשות ליהודים. למולנו היה הסכם בין הגרמנים להויסים - הסכם מולוטובRibentrop על פי החלק המזרחי של פולין היה שייך לروسיה והחלק המערבי לגרמניה והגבול יהיה נחל בוג. העיר בייליסטוק הייתה בצד הרוסי והגרמנים יצאו מהעיר. השמחה הייתה גדולה והתחלנו להתרגל למצב החדש. אבל המצב תחת השלטון הרוסי לא היה כפי שחשבנו. דבר ראשון לקחו מאבי את סוכנות ההובלות ועשו ממנה קואופרטיב. הרבה יהודים שהיו קומוניסטים נשלחו לסייע. המצב הכללי לא היה כל כך טוב. סגרו את כל בתיה העבריים והפכו אותם לבתי ספר ביידיש. והכי גרוע אף יהודים התחלו לזרום מהצד המערבי שהוא תחת כיבוש גרמני לצד המזרחי של פולין והרבבה הגיעו לבייליסטוק. אנחנו תושבי העיר השתדלו לקבל אותם בזרועות פתוחות, דאגנו לדירות, נפתחו מטבחים, בתים ספר, מקומות עבודה והכל באהבה רבה. אבל עם הפליטים הגיעו גם גנבים ופושעים שקלקו את כל המעשים הטובים שביצעו למעןם. העיר התחללה להיות מאד צפופה, תורים בחינויות והיה חסר הרבה דברים. ואך הוחלט ע"י השלטונות של יהודים שהגיעו ממערב לעבור לרוסיה. עשו רשימות של כל מי שרוצה לעבור לרוסיהומי שרוצה לחזור לצד הגרמני. חלק מהיהודים רצו לחזור לצד הגרמני אבל הרושים שהיו אונטו לשיביר. מאבא שלי שהיה מנהל הקואופרטיב רצו שירג ולשין על העובדים. אבל סייר וחשבנו שישלחו אותנו לשיביר. בתור יلد הרגשטי טוב מאד. הילדים שהצטיינו (奧托利צ'יניקים ברוסית) הגיעו ענייה אדומה עם סמל קומוניסטי וכן נהינו פינויים עם הרבה פרוווילגיות כמו קולונע, תאטרון ומועדונים, הכל ללא תשלום. וב红楼נו את סטלין שנתן לנוILDות כל כך מאושרת. השנתיים של שליטון רוסי עברו מהר ושוב התחלנו להרגיש שהמלחמה מתקרבת. הגרמנים לאביבדו את ההסכם שהוא עם רוסיה והמלחמה עם רוסיה החלה ביוני 1941.

בהתחלת הרושים טענו שהוא רק תמרונים, אבל בשלהלן הפצצות והתקפות הציגו חזקות החילאים הרושים התחלו לברוח ובחלקים אפילו נעלמים. ההתקפות הגרמניות היו כל כך חזקות שלא הייתה אפשרות לברוח ברכבות ובבישים. לא לקח הרבה זמן והגרמנים הגיעו לבייליסטוק והתחילה הפשעים שהגרמנים עשו היהודי בייליסטוק.

דבר ראשון הכנסו אלף יהודים לתוכם בית הכנסת הגדל ושרפו את בית הכנסת עם היהודים. דבר שני, לקחו מההגרמים ועל מנת לשחרר אותם בקשו במעות גדולות של זהב. הלכו מבית לבית וכל אחד תרם זהב שהיה לו. ובסוף הגרמנים רצחו את היהודים. מיד יצאה הוראה שעל כל היהודים להיכנס לגטו. הקציבו שטח בעיר שהיה קטן מדי עבור 60,000 יהודים בייליסטוק. בכל בית שהתפנה נכנסו 5 עד 10 משפחות. אסור היה לקחת יותר מדי דברים מהבית וכך התחלו החיים בגעטו. הגיעו היה מגדר מכל הצדדים ולא ניתן היה לצאת. היה שער ראשי בשכיל פועלם שעבדו מוחץ לגטו.

הגרמנים ניצלו את כושר העבודה שיש ליהודים ופתחו בתיה מלאכה לחיטות, סנדליות, מסגרות וכל סוג עבודות והכל שרת מבון את הצבא הגרמני. אבא שלו עבר מחוץ לגטו במחסני אוכל שהאריו ועשה עסקאות עם הגרמנים. היה מביא להם דבר יקר ערך והוא מקבל קצת קופסאות שימושים. הרוב, הלבלוך והחנק היו בלתי נסבלים. אנשים מתו ברחובות. ולמרות הכל תפקדו בתוי ספר וקורסים למקצועות. אמא רשמה אותו לאחד הקורסים למסגרות. למדנו לשיף, להשחיז, לנסר וללמוד להשתמש במיקромטר. לאחר זמן קצר הלימוד נפסק והתחלנו לייצר עגלות להובלת תחמושת. היה לנו נגרים, מסגרים ונפחים וכל התוצרת הלבנה מבון לצבא הגרמני.

יום אחר בדרך מעבודה פגשתי את המורה צבולדובסקי בגדים קרוועים ומאנד רזה. סיפרתי להוריםיהם ואספו מספר של ילדים והמורה התחליל למד אותנו אנגלית כאשר הتسليم היה קצר אוכל. בפברואר 1943 היה טרנספורט של 10,000 יהודים (אכזיה ראשונה) מהגטו שנשלחו למחנות ריכוז ובנראה נרצחו. באוגוסט 1943 הוחלט על חיסול הגטו והוצאה כל היהודים לרכבות למחנות ריכוז.

אספו את כולם במרתף גדול, נשים וילדים בצד אחד גברים בצד שני מוקפים מכוניות יירה. אני הייתה בן 15 וישבתי עם אמא ואחים שלי שהיו יותר צעירים ממנו. ברגע האחרון אמר דחפה אותו לבוכו של אבא. בדרך עצר אוטו גרמני ושאל בן מה אמי ואיזה מקצוע יש לי. אמרתי בן 18 ואני מסגר. לאחר מכן מתחשה הוא נתן לי לעבור לצד הגברים. וכך אמרה הצלחה אותה ועד היום אני מברך אותה על כך. באותו יום התחלילה לפעול מחתרת יהודית בגטו והרגו מספר רב של גרמנים אבל בסוף השתלטו מבון על המתחתרת והרבבה נהרגו, חלקם הצליח להגע לעירות לפרטיזנים.

למחרת לקחו את כולם לתחנת רכבת וברקומות של בהמות העמיסו את הגברים קדימה ונשים וילדים כ-120 בכל קרון אחורה. הצפיפות, הסחוכן וחוסר אויר גרמו למותם של רבים. הברקומות של נשים וילדים הגיעו לטרבלינקה והברקומות עם גברים למידנק. ידוע מה קרה בטרבלינקה, שם נשרפו אימה ושני אחיו.

במיידנק הפשיטו אותנו והיינו צריכים את דברי העורך: שעונים, תכשיטי זהב לזרק בארגונים שעמדו לצורך זה. במיידנק היה גם קרטיטוריום והפחד שלנו היה שישלחו אותנו למקלחות. לאחר המקלחת קיבלנו בגדים עם פסים ולקחו אותנו לתחנת רכבת. בתחנת רכבת עמדו קרוןות ריקים והגרמנים חיפשו בעלי מקצוע. הראשונים היו חייטים. אבא שלו שבידותו למד חייטות עללה לקרון הראשון, בכיה המשיכו עם כל מי שמיינט מקצועות ואז נשאר הקרון האחרון ואני נשארתי בחוץ. לקרון האחרון בקשו שוברי אבני (שטיין ברעבער). לא הייתה לי ברירה, נדחפת ואיר שהוא עלייתו לקרון האחרון. הגיענו למחנה בילד'ן במערב פולין ואז התחלתי להרגיש מה זה מחנה ריכוז.

אוכל לא היה ועובדת הייתה קשה. ישביי 12 שעות בשמש ושבורת אבני עם פטיש. למזל פגשתי את החבר של אבא, שמקצועו היה שעבודת בבישים וגןנות במחנה. היה גם מפעל לסריגת גברים והחבר של אבא בזכות היחסים הטובים שהיו לו עם הגרמני שהוא אחראי על המפעל, ביקש ממנו להשביר אותו למפעל סריגת גברים עבור הצבא הגרמני. הוא אמר שאני הבן שלו. אחרת לא הייתי מחזיק הרבה זמן בשברת אבני. במפעל קבלתי מכונית סריגה ישנה. בחומרות קבלי גברים ישנות וקרועות, היו פותחות את החוטים ומעבירות אלינו. מנות הגרבים שהיינו צריכים להרכיב היו גדלות והמכונות היו ישנות וכך לא יכולנו לעמוד בדרישות. לי היהobar ניסיון במסגרות וכך הייתה משמן את המכונת סריגת, שימושתי, ניקיתי אותן והייתה יותר קל לבצע את הכמות הדורשה. עזרתי גם להרבה שהיה להם קשה.

המצב במחנה כל يوم היה יותר קשה. בכל בוקר מסדר קבלנו מכות, הרבה אנשים מתו ומחלות הטיפוס התפשטה והרבה מותו ממנה. אני ואבי חלינו בטיפוס ונשארכנו בחום. ביולי 1944 חosal המhana והועברנו לאושוויץ-בירקנאו. בכניסה למחנה לא עברנו סלקציה בהמלצתו של מפקד המhana בילד'ן.

ביום הראשון עמדנו בתור לקבל מספר על היד. מספר של 11183-8. היד הייתה נפוצה בינה ימים ולאחר כמה זמן הכל הסתיים. הוכנסנו לצירפים אחרים עם דרגשים מעץ ועל כל דרגש 10 אנשים. כדי להסתובב ה策רכנו כלנו ביחד להסתובב. הצפיפות הייתה גדולה. במחנה קבלתי תפקידי לאסוף את הזבל בכמה מחנות. בידוע בבירקנאו הייתה חלוקה של מחנות (מחנות צעירים, נשים ועוד). אני ועוד שני יהודים קיבלנו עגלת עם חבית גדולה והלבנו ממחנה לאסוף את הלבלוך. לאחר תקופה קצרה הוכנסה לצירף שלנו קבוצת ילדים שהיו חולמים במחלת אדמה. נכנסנו להסגר לתקופה של שבועיים... רצוי לדעת אם אנחנו נדבקנו. בסוף לקחו את הילדים לקרטיטוריום לשריפה. באותו זמן עמדנו כלנו במסדר ערומים ומגנליה, מלאר המות היה עובר ועל מי שהיה מצביע היה הולך לשריפה. לאחר כמה זמן הפרדו בין אבינו, ובין, ואם לא ראייתי אותן יותר.

הצבא סובייטי התחל לתקוף לבריקנאו והגרמנים נכנסו לחץ ולא רצו להשאיר עקבות למה שקרה במחנה. בקורס נוראי הוציאו את כל השבויים לצעדת המות לבונ גרמניה. בדרך מתו 15,000 שבויים עד שהגענו לאיזו שהיא תחנת רכבת והגענו למחנה מאוטהאוזן ליד ברלין. פעם הראשתה שהמורל והתקווה על לאחר ששמענו את המטוסים מפציצים את ברלין. כל כמה דקות היו אذעקות וראינו את פניהם של הגרמנים משתנים. לא הייתה הרבה זמן במאוטהאוזן והעבירו אותנו למחנה ליד לנסברג. בסביבה היי 11 מחנות קטנים כאשר המגורים היו מתחת לאדמה והשיכות מניר. וכל זה בחורף קשה. במחנה לא הייתה העבודה אבל הרעב היה גדול והוא כל מני עבודות יזומות ללא תכליות. כולם ידעו שעומדים לבנות בסביבה מתחת לאדמה מפעל סודי לצבא שם מחייב לנו המות.

למולו יום אחד הגיעו קבוצה של גרמנים, שם שולחן של מסגרות ושאלו מי מבין הנמצאים הינו מסגר שיבוא לעשרות מבחון. היה ואני למדי מסגרות, ניגשתי לבחון, עברתי אותו ולמחרת לקחו אותנו למחנה דאכאו ליד מינכן. רחצנו אותנו, גילחו וקבענו בגדים חדשים. לאחר יומיים הגיעו ליאוונרג למפעל מטוסים של מסרשמיט. המפעל היה בתוך שתי מנהרות מתחת להר שפעם עבר שם בביש. התנאים במחנה היו קצית יותר טובים מכל המוחנות שהייתי. מגורים טובים וחמים בחורף הקשה וגם האוכל לא היה מספיק אבל בסדר. העבודה במפעל הייתה קשה מאד

12 שעות ביום או 12 שעות בלילה. אני עבדתי על הבנף של המטוס והתפקיד שלי היה להתקין מנורה בקצה הבנף, באמצעות הרכיב במה ברגים וקידמה לחבר חלק שמתחבר לגוף המטוס. הבנף הייתה תלוי על מסוע ותוך כמה דקות היה צלול ואז באה הבנף השניה. מי שלא גמר את העבודה בזמן קיבל מכות. יש לציין שהה מטוס סילון קרבו מבצעי ראשון בעולם (M-262). במפעל היה מנהל גרמני אזרחי מבוגר שאל מה אני כל כך צער ונמצא בשבי. עבטי לו שאני היהודי. הוא לא האמין אבל בסוף המשמרת נתן חצאי סיגריות ואני מכרתי לשבויים רוחים וקבעתי קצת לחם מהם. הדבר הכى קשה היה בזמן האذעקות כשהיו הפצצות של מטוסים. הינו רצים מהבלוק למפעל. זו הייתה דרך קשה, שלג קר ורטוב בלילה או ביום. הינו רצים 4-5 פעמיים נוספים למשמרת הרגילה. בחודש Mai 1945 בשכבה בנות הברית התקרכו לעיריה, כל היהודים הוציאו מהמפעל והובילו אותנו ברגל כ-30 ק"מ למחנה אחר בסביבה. מפקד הממחנה לא רצה לקבל אותנו וכן נשארנו בעיר בגשם חזק ושכבנו בבוץ כל הלילה.

בבוקר באו שומרים גרמניים והתחליה הצעה לפתרון הסופי. הכוונה הייתה להביא אותנו לאגובל אוסטריה בירין ושם לחסל אותנו. השיירה של היהודים הייתה אחורה וכל כמה דקות מישחו נפל ומות. מצד שני רואייתו את סוף המלחמה. מטוסים ים אמריקאים הפציצו כל הדרך וtimerות עשו היו מסביב. המטוסים עברו מעליינו עם רעש מהיר. השומרים הגרמנים היו בבר מיאושים ונתנו להיהודים לבסוף בכל פעם שהמטוסים צללו עליינו. בסוף הגיעו מכוניות ואספה חולמים. גם אני נכנסתי למוכנית שהובילה אותנו לידי עיריה אלך. במחנה שכבו מתחם עם חיים בלבד. לא היו גרמנים, לא היה אוכל וסירחון של מות שלט בכל. נסף לכל שימוש את הפגאים נופלים מכל הצדדים.

בכה זה נmars' ימיים ובוים החליש טנק אמריקאי שבר את השער ונכנס למחנה. הייתה שמחה גדולה אבל גם בכפי וכאב חזקים. הרבה נישקו את הטנק, נפלו ומתו מרוב התשישות גם מהשוקולדים וממתקים. אלה גרמו למאות להרבה אנשים. אחרי הטנק נכנסה מחלקת חיילים. הם עשו סדר במחנה, הקימו אוהלים עם מקלחות. כל אחד מאיינו זרך את הבגדים לאש וקיבל שפריץ של D.D.T. ונכנס למקלהת.

לאחר המקלחת קיבלנו בגדים תחונים, גופיות, חולצות, מכנסיים, הכל חדש. עברנו למחנה חדש עם מגורים חדשים, אוכל מספיק. זה היה על חשבון אונר"א והג'וינט. אחר בר התחליו לעשות רשימות لأن כל אחד רוצה להגיע. אני נרשם תואחד שרצח להגעה לביאליקסוק כדי לראות מה נשאר משפחתי.

גרמניה הייתה מחולקת בין השלטון הרומי, אנגלי, צרפתי ואמריקאי. היה ואני נרשמתי לנסוע לביאליקסוק, העבירו אותי לצד הרומי. בבר ביום הראשון הרגשתי שמשהו לא בסדר. עשינו מקלחת, סיפרו אותו וקבעו רופאים בדקה אותנו. אוכל היה מעט מאד ולמחרת הבינו אותו לקרונות רכבת בה היה צפוף מאד. וכשההתחליה הנסעה לבונ רוסיה. הרכבת עמדה יותר מאשר נסעה. הינו בסך הכל 10 יהודים, התארגנו להיות ביחיד מפני שהרגשנו בבר אנטישמיות. בזמן שהרכבת עמדה הרוסים פשטו על השדות והוריון אותם כמו ארבה, אפילו את הגידולים שעדיין לא הבשילו. לאט לאט הרכבת הגיעה להונגריה. המצח היה גרען והחלנו כל 10 יהודים לבורוח מהרכבת. הגיעו לבפר קטן שגם שם הייתה תחנת רכבת. היה שם משדר רוסי, ניגשנו לקצין רוסי שישב שם. אמרנו לו שאנו פולנים וחצים להגיע לפולין. הוא יצא ניר של סבדויז', רשם 10 שמות שלנו, הוסיף גם ניצלי שואה ושאנחנו בדרך לפולין. התברר אחר בר שהוא היה יהודי. בתקנת הרכבת נאמר לנו שלמחרת תגיע ורכבת לבודפשט. למחרת הגיעו הרכבת עם אנשים על הגגות בין הקרכנות ואני תפסת בידית של דלת וכבר נסעתי בשעה עד שהתרזוק קצת. הייתה לי חבילה קטנה של בגדים שקבלתי

מאמריים. ניגש אליו רוסי ורצה ללקחת את החבילה. אמרתי לו, אני לא הונגרי, אני יהודי ואני ניצול שואה. הוא מסתובב בחבר שלו ואומר: "הרגו אותם, שרפו אותם ושוב רואים אותם". לפני הגעת הרכבת לבודפשט פגשנו יהודי הונגרי שנען לנו בתובת لأن הגיעו בבודפשט. שהגענו לכתבת קבלו אותנו בשמחה ומיד שלחו אותנו לעשרות מקלחת והיכינו לנו ארוחה ביד המלך. המקום היה מטבח ג'ינט וחשבנו למחרת לנסוע לפולין. בערב קנינו בקבוק יין והשתכרמו ונרדמנו כל הלילה על הדשא בגן. בבוקר הרגשנו כל כך טוב אז החלפנו להישאר עוד כמה ימים. קיבלנו מקום ללון בבית הספר. היו מזדונים על הריצה ונפגשנו עם הרבה יהודים. התידדתי עם זוג בעל ואישה מבוגרים והם דאגו לי כל הזמן. יומם אחד ביקשו ממני לדחת ולקנות בלון סודה. בדרך עצר אותו חיל רוסי וביקש תעודה.

היתה לי תעודה שאנו ניצול שואה והוא רצה לשחרר אותנו. אז בא רוסי שמי ואמר לו שייקח אותנו וכן יהיו להם יותר אנשים לחקר. לקחו אותנו לאיזה שהוא חדר והתחליו לחקר. היה אחד יהודי ושאל ביאדיש מה אני עשו, האם אני מבריח מהה או מבריח. וכך זה נמשך שעתים. אז הגיע שוטר הונגרי ולקח אותנו למבחן שבחלקו היו בו שבויים גרמנים ובחלקו השני צפוף ומסריך. לאחר שלושה ימים הגיעו שוטר הונגרי ולקח אותנו למבחן שבחלקו היו בו שבויים גרמנים ובחלקו השני כל מיין שבויים מעימים שונים. לא היה איפה לישון ולא היה מספיק אוכל. נכנסתי למשוד של המבחן, עצקתי וככית. הם לא הבינו אותנו וזה היראתי להם מספר על היד. היה שם מישחו שידע גרמנית והסבירתי לו שאנו ניצול שואה יהודי פולני ורצו לחזור לפולין. נראה לי שהה קצת השפיע עליהם ושותר לפקח אותנו לשגרירות פולנית. בשגרירות היה בלגן גדול. ניגשתי לפקידה ואמרתי לה שככל הבגדים שלינו ונויות נמצאים בבית ספר שבו אני חי. היה הרשותה לי ללבכת. אני ברוחתי והגעתי לבית הספר. ככל חיבקו ונישקו אותנו ולא ידעו לאן נעלמתי במשך חודשים חדשים ימים. המצב בהונגריה התחליל להיות לא בטוח. הרים המשתלו על המדינה ואני החלטתי לנסוע לפולין. הנסעה ברכבת הייתה גם מסוכנת רוסים שחדרו והשתכרו. בסוף הגיעו לברטיסלאבה, שבה פגשתי יהודים שברחו מפולין בגל האנטישמיות. פגשתי גם יהודים מביאלייטוק ששכננו אותנו לא לנסוע לביאלייטוק. אני בבר ידעתי שככל המשפחה נרצחה. מותרו שני בני דודים מצד אבא ובן דוד מצד אמא. נסעת לפרק ושם שוב לגרמניה. בגרמניה הרכבת עצרה בעיריה בשם דeggendorf (Deggendorf) ועל הרץ עמד קצין מאונר"א וביקש מפליטים יהודים לבוא אטו למבחן. הוא הביא אותנו למבחן שהיה פעם מבחן של קציני אס.אס. במבחן זה היה מובל טוב, אוכל, דיר ואפילו משרתים גרמניים.

יום אחד חבר שלי אמר שמקומים קיבוץ וילמדו אותנו להיות ימאים. וכך גייסו 20 בחורים בגילאים 17-20 כולם ניצולי שואה. קיבלנו שלושה צרייפים בכפר בשם אלבמיילה ליד נהר דנובה. קיבלנו גם ספרינה והתחלנו לשוט לאורך הדנובה. בספרינה היה מכונאי גרמני הונגרי. בצרפת לימד אותנו מהנדס גרמני מכונאות וקפטן גרמני שהיה קפיטן בצללית לימד אותנו ימאות. בשנת 1947 עברנו כלנו לאיטליה. המעבר היה קשה. עברנו בחורף קשה דרך האלפים בשילג עד הרכבים. הגיעו למילנו מקום לפליטים יהודים. מילנו בצפון עברנו לדרום שם חיכינו במבחן לפליטים ליד בארי. המבחן היה גדול וניתן היה לנסוע לישראל או ארצות הברית או כל ארץ אחרת.

אנחנו בקובצת "כובשי היום" המשכנו בלימודי ימאות והגענו לעירה מאנו (פאנו) שהייתה נמל דיגים.

הגענו לבית הספר לימאות ושם התחלקנו לימיים ומוכנאים. למדנו שם במשך שנה חומר שהאטלקים למדנו 3 שנים. בארץ כבר הוכנו למלחמה והייתה דרישה לצעירים שעלו לארץ. עברנו קורס הגנה ובשנת 1948 הטיסו אותנו לישראל וגייסו מיד לחיל הים.

ההורים

המשפחה הגרעינית

